

УДК 7.071.1Григор'єва:82–94

АВТОБІОГРАФІЧНІ СПОГАДИ ЛЮБОВІ ГРИГОР'ЄВОЇ-СТЕЛЕЦЬКОЇ

Оксана Сторчай

Статтю присвячено 100-річчю заснування Української академії мистецтва, а саме публікації автобіографічних спогадів Любові Гнатівни Григор'євої-Стелецької.

Ключові слова: Українська академія мистецтва, Любов Григор'єва-Стелецька, спогади, автобіографія, Кіноінститут.

Статья посвящена 100-летию основания Украинской академии художеств, а именно публикации автобиографических воспоминаний Любови Игнатьевны Григорьевой-Стелецкой.

Ключевые слова: Украинская академия художеств, Любовь Григорьевна-Стелецкая, воспоминания, автобиография, Киноинститут.

The article is devoted to the establishment centenary of Ukrainian Academy of Arts, the publication of the autobiographic reminiscences of Liubov Hnativna Hryhorieva-Steletska in particular.

Keywords: Ukrainian Academy of Arts, Liubov Hryhorieva-Steletska, reminiscences, autobiography, Cinemainstitute.

До 100-річчя заснування
Української академії мистецтва

У 2017 році виповнюється 100 років від часу заснування Української академії мистецтва, відкриття якої стало знаковою подією для вітчизняної культури. Для сучасної мистецтвознавчої науки і художньо-педагогічної практики є актуальним написання детальної історії функціонування Української академії мистецтва.

В останні десятиліття вітчизняні науковці почали ґрунтовно вивчати історію розвитку мистецької освіти в Україні, про що свідчать монографії, дисертаційні дослідження, статті, доповіді на конференціях. На сьогодні цю тему розробляють О. Кашуба-Вольвач, О. Ковальчук, С. Нікулєнко, Л. Соколюк, О. Сторчай, О. Федорук, І. Ходак, Р. Шмагала та інші, хоча значна кількість аспектів усе ще залишається маловивченою, практично *terra incognita* в історії художньої культури України.

Дотепер потребує розв'язання низка питань, зокрема такі, як педагогічна практика багатьох українських художників, що

є невід'ємною частиною їхнього творчого шляху; становлення і розвиток мистецької освіти у фахових та загальноосвітніх середніх і вищих навчальних закладах. У програму загальноосвітніх навчальних закладів, як правило, входив рисунок (живопис входив до курсу цього предмета) та історія мистецтва (викладалася окремо або в межах інших гуманітарних дисциплін, залежно від установи, місця і часу). Розглядаючи історію розвитку вітчизняної мистецької освіти, звісно, треба починати з Києво-Могилянської академії, харківської школи І. Саблукова, Лаврської іконописної школи (Лаврська живописна школа діяла з XVIII ст. до 1917 року); крім того, у XIX ст. було відкрито Харківський, Київський, Одеський університети, Кременецький і Ніжинський ліцеї, Інститути шляхетних дівчат (Київський, Полтавський), Київський політехнічний інститут тощо; з фахових – Живописна школа Н. Буяльського, славнозвісні рисувальні школи М. Мурашка, Іванової-

ОКСАНА СТОРЧАЙ. АВТОБІОГРАФІЧНІ СПОГАДИ ЛЮБОВІ ГРИГОР'ЄВОЇ-СТЕЛЕЦЬКОЇ

Раєвської тощо. З початком ХХ ст., наприклад у Києві, викликає інтерес Київське художнє училище, численні приватні художні школи та студії¹, які набули значної популярності та поширення. На увагу заслуговують і загальноосвітні навчальні заклади, як наприклад, Політехнічний інститут (вищезгаданий), Перше комерційне училище, де рисунок і живопис викладали відомі українські мистці (І. Макушенко, М. Пимоненко, В. Менк, І. Селезньов та інші).

Отже, саме середні фахові, приватні художні школи, студії, подекуди загальноосвітні (що залежало від викладача рисунка і живопису) навчальні заклади були тією підготовчою базою студентства спочатку для Санкт-Петербурзької академії мистецтв, а згодом і для утворених українських фахових вишів, перш за все Української академії мистецтва, а також чинниками у формуванні специфіки української художньої школи.

Підґрунтям для таких історіографічних досліджень є, безумовно, архівний матеріал, зокрема надзвичайно цінним в усіх сенсах є спогади викладачів і учнів, їхнє листування тощо та його публікація. Один з таких матеріалів і пропонується для ознайомлення – це автобіографічні спогади 1940-х років талановитої мисткині дитячої книги, живописця, гравера, майстра декоративного мистецтва, викладача Любові Гнатівни Григор'євої-Стелецької (1910–1991). Мемуари художниці присвячені переважно цікавим подробицям її навчання в Українській академії мистецтва (на той час – Київський художній інститут) наприкінці 1920-х років [2]. Читаючи їх, розумієш, що на противагу «формалістичним напрямом у мистецтві та викладанні» (тогочасне визначення), чимало студентів були щирими прихильниками реалістичного живопису та академічних принципів навчання рисунка і живопису, до них належить і Л. Григор'єва-Стелецька (але треба ще враховувати і радянську риторіку). Такі погляди формував зазвичай викладач, який готував учня до вступу у виш, зокрема Академію. Проте це не є правилом, оскільки, наприклад, талановита живописець-монументаліст О. Павленко після академічного вишколу в Київському художньому

училищі з великим захопленням навчалася в майстерні М. Бойчука.

Донині немає ґрунтовної монографічної статті про Л. Григор'єву-Стелецьку, є енциклопедичні в довідковій літературі [7], зокрема відома стаття В. Ханко [6], переліки творів у каталогах виставок, у яких мисткиня брала участь, а також науково-популярна стаття О. Ламонової². Важливим і цінним джерелом для вивчення творчості Л. Григор'євої-Стелецької є її особова справа як члена Спілки художників України, що зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України [4]. З огляду на скромну бібліографію, має сенс коротко, схематично окреслити основні аспекти творчої біографії мисткині та запропонувати публікацію її спогадів, автобіографії й анкети (картки) [3], які стануть однією з основних складових для подальшого вивчення її життєпису і творчості.

Л. Григор'єва-Стелецька мала особливий дар художника-ілюстратора дитячої літератури, вміння образно передати рисунком, фарбою текст казки, пісеньки, оповідання тощо, добре розуміла психологію дітей, їхнє світосприйняття. Проілюстровані нею дитячі книжки – здебільшого витвори мистецтва, починаючи з обкладинки, ілюстрацій, заставок, кінцівок тощо, ці видання, до речі, із задоволенням дивляться і дорослі. (Наприклад, «Казки» Н. Забіли (1948), «Китайські народні казки» (1952), «Брати Лю» (1953), «Корейські народні казки» (1955), «Українські народні казки» (1956), «Довге ім'я» японська народна казка в обробці І. Неходи (1957), «Байки» Л. Глібова (1958), «Квіткове весілля» Л. Глібова (1958), «Казка про веселого метелика» Н. Забіли (1959), «Угорські народні казки» (1960), «Червона шапочка» Ш. Перро (1961), «Бджілка» українські народні пісеньки (1962), «Добра порада» африканські народні казки (1963), «Квітка-семицвітка» В. Катаєва (1963), «Кіт у чоботях» В. Жуковського (1964), «Японські народні казки» (1964), «Про зелені лапки та червоні шапки» Г. Бехлерової (1965), «Кокосовий горіх» індонезійська казка (1966), «Перший крок» Н. Забіли (1968), «Три вишеньки» Н. Забіли (1968), «Ромашкове сонце» М. Сингаївського (1969), «Жу-

APXIB

равель-журавлик» А. Малишка (1970), «Ой весна-зоряночка» М. Стельмаха (1970), «Пригоди близнят-козенят» В. Нестайко (1972 р.; іл. у співавторстві з М. Нечипоренко) та багато інших.

Крім того, Л. Григор'єва-Стелецька стала автором і художником дитячих книжок «Якого кольору небо?» (1963) й «Діти різних народів» (1968). У «Якого кольору небо?» мисткиня написала у зрозумілій для дітей формі про початки, основні поняття живопису і цікаво проілюструвала її³. Нагадаємо, Л. Григор'єва-Стелецька мала великий досвід викладання рисунка, живопису і композиції, і вона була талановитим педагогом, викладала в молодших класах у Державній художній середній школі ім. Т. Г. Шевченка м. Києва.

Мисткиня писала про себе: «В основном конечно детский художник. Иллюстрирую детские книжки, пишу декоративные панно на темы сказок, работаю над настольными играми для детей и учу детей в средней художественной школе, где преподаю специальность – живопись, рисунок и композицию» [1]. Варто зазначити, що чудовому художньому оформленню багатьох номерів дитячих журналів «Барвінок», «Веселка», «Малятко», «Піонерія», «Веселые картинки» треба завдячувати майстерності Л. Григор'євої-Стелецької.

Художниця успішно працювала в жанрах побутового, пейзажу, портрета; добре володіла техніками ліногравюри, акварелі, олійного живопису. Її твори відзначаються ліризмом, спокоєм, гармонією, розробкою тем родинної любові, дитинства («Рибалки», «Дівчина в голубому», «Бабуся», «Ми з сестрою» та інші); з портретів відомі – «Портрет Василя Петровича Минка, драматурга»⁴ (1965), «Валя» (1972).

Творча спадщина Л. Григор'євої-Стелецької доволі велика і різноманітна, зокрема включає ілюстрації до поеми «Катерина» Т. Шевченка (1938); цікаві акварельні серії пейзажів, серед них – «Північний Кавказ», «Канів», «Київські вулиці»; графічні серії та окремі відбитки виконані в техніці ліногравюри, поміж них серія «Конча-Заспа», до якої входять такі гравюри, як «Зима в лісі», «Дуб Шевченка», «Бо-

рова хатка» та інші, ліногравюри «Канів. У хаті баби Горпини», «Шлях на Димир», «Лютеж. Бакенщик», «Шлях» та ін.⁵

Окремого дослідження заслуговує її творча діяльність у царині декоративно-ужиткового мистецтва. Л. Григор'єва-Стелецька навчалася на художньо-текстильному факультеті Київського художнього інституту і успішно працювала в галузі текстилю, гобелена, орнаменту, також займалася розписом посуду на Київському порцеляновому заводі (у 1936–1937 рр.). Вона визнаний і добре відомий майстер прикладного мистецтва.

Зазначивши коротко основні факти творчої біографії художниці, запропоновані для вивчення її спогади, автобіографія і анкета, безсумнівно, стануть корисними для написання монографічної статті про Л. Григор'єву-Стелецьку.

Усі матеріали публікуються зі збереженням авторської стилістики та орфографії, з незначними редакторськими правками.

Примітки

¹ Наприклад, у першій третині ХХ ст. студії в Києві тримали В. Галімський, О. Екстер, фон Ессен, І. Іжакевич, М. Козик, Я. Мільман, І. Мозалевський, О. Монко, О. Мурашко разом з А. Крюгер-Праховою та Козловим, І. Рабічев, О. Романов, А. Сабатовський, Г. Світлицький, С. Світославський, І. Селезньов, М. Яровий та ін.

² Стаття О. Ламонової «Коли я знову стану маленьким: про ілюстрації Любові Григор'євої-Стелецької» («Наука і суспільство», 2016 р., № 11/12, с. 63–64).

³ Художниця інколи писала статті про дитячі виставки, наприклад «Фестиваль закінчено» у журналі «Піонерія» за 1963 рік, № 12. У статті підводяться підсумки фестивалю художніх студій при палацах піонерів.

⁴ Василь Петрович Минко (1902–1989) – український драматург.

⁵ «Основные мои работы за это время такие: / 1944–45 год. 6 панно для ЮЗЖД на темы украинских народных сказок / Плакат-Лубок (изд. "Мистецтво") Богдан Хмельницкий / Плакат-Лубок (изд. "Мистецтво") "Слава товарищу Сталину" / 6 панно к празднику Победы, на тему "Дружба народов" (Худфонд УССР) / Иллюстрация книжки Окс. Иваненко "Таємниця" (изд. "Молодь") / Работа в детском журнале "Барвінок".

1946 г. / Участие в литературно-художественном альманахе для детей "Ялинка" (изд. "Молодь") / 10 панно для Латвийской и Эстонской железн. дороги на темы украинских и русских народных ска-

ОКСАНА СТОРЧАЙ. АВТОБІОГРАФІЧНІ СПОГАДИ ЛЮБОВІ ГРИГОР'ЄВОЇ-СТЕЛЕЦЬКОЇ

зок. (Худ. фонд УСРР) / Книжка "Переполюх" (укр. народн. сказка) (изд. худ. фонда УССР) / Книжка "Ходить гарбуз по городу" (изд. худ. фонда УСРР) / Книжка-малышка "Лисиця і глечик" (изд. "Молодь") / Книжка "Ріпка" за Ів. Франко (изд. "Молодь") / Участие в альманахе "Жайворонок" (изд. "Молодь") / Детское лото "Широка страна моя родная". / Работа в детском журнале "Барвинок". / 1947 г. / Большое панно на выставку 30-летия Октября "Торжество колхозного труда". / 2 панно на выставку в Донбассе на темы народных сказок ("Золушка" и "Жар-птица"). / Большая книжка "Київ вільний". / Иллюстрации приказа т. Сталина о освобождении Киева. / Книжка "Колобок" (Худ. фонд). / Акварельные пейзажи Канева. / Работа в журнале "Барвинок". / Худ. Григорьева-Стеллецкая Л. И. / 20 августа 1947 г.» [1].

Джерела та література

1. Архів відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, підготовчі матеріали до неопублікованого словника «Художники Радянської України» (автори: Б. Бутник-Сіверський, З. Лашкул, В. Ткаченко, технічний секретар Т. Радзівська. Кінець 1940-х – 1950-ті рр.), папка «Григор'єва-Стелецька Любов Гнатівна», 29 арк., «Воспоминания о работе во время Отечественной войны. (1941, 42, 43, 44 г.) Худ. Л. Григорьева-Стеллецкая», рукопис.
2. Архів відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтвознав-

ства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, підготовчі матеріали до неопублікованого словника «Художники Радянської України» (автори: Б. Бутник-Сіверський, З. Лашкул, В. Ткаченко, технічний секретар Т. Радзівська. Кінець 1940-х – 1950-ті рр.), папка «Григор'єва-Стелецька Любов Гнатівна», 29 арк., Спогади Л. Григор'євої-Стелецької, рукопис.

3. Архів відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, підготовчі матеріали до неопублікованого словника «Художники Радянської України» (автори: Б. Бутник-Сіверський, З. Лашкул, В. Ткаченко, технічний секретар Т. Радзівська. Кінець 1940-х – 1950-ті рр.), папка «Григор'єва-Стелецька Любов Гнатівна», 29 арк., Автобіографія Л. Григор'євої-Стелецької, машинопис; Анкета: друк, рукопис.

4. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, ф. 581 (Союз художників України), оп. 2, спр. 812. Личное дело. Григорьева-Стеллецкая Любовь Игнатьевна. 26 листопада 1944 – 30 грудня 1991, 127 арк.

5. Жук М. Віктор Пальмов (некролог) // Шквал. – № 31 (216). – 3 серпня 1929 р. – С. 9.

6. Ханко В. М. Григор'єва-Стелецька Любов Гнатівна // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2006. – Т. 6. – С. 438.

7. Художники народов СССР : библиографический словарь. – Москва : Искусство, 1976. – Т. 3. – С. 185.